

سنجش اضطراب کتابخانه‌ای در بین دانشجویان مطالعه موردی: دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی ایران

دکتر نجلا حریری^۱

سمیه نعمتی لقمجانی^۲

چکیده

هدف پژوهش حاضر، آگاهی از وضعیت اضطراب کتابخانه‌ای در دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی ایران است. روش پژوهش، پیمایشی تحلیلی و جامعه آماری مورد مطالعه نمونه‌ای به تعداد ۲۱۱ نفر از دانشجویان است. ابزار پژوهش، مقیاس اضطراب کتابخانه‌ای باستیک است که پس از ویرایش و بومی‌سازی، در قالب ۳۹ سوال مورد استفاده قرار گرفته است. بر اساس یافته‌ها، اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان مورد بررسی در حد متوسط است. میانگین اضطراب کتابخانه‌ای در کلیه مقیاس‌های فرعی موانع کارکنان، موانع عاطفی، دانش کتابخانه‌ای، راحتی در کتابخانه و موانع مکانیکی نیز در حد متوسط است، با این تفاوت که در مقیاس فرعی موانع مکانیکی، سطح اضطراب در طیف بالای حد متوسط قرار دارد. یافته‌های پژوهش تفاوت معنی‌داری در اضطراب کتابخانه‌ای بر حسب مقطع و پایه تحصیلی نشان نداد، تنها در مقیاس فرعی موانع مکانیکی، مردان به نحو معنی‌داری نسبت به زنان اضطراب کتابخانه‌ای بیشتری داشتند. وجود اضطراب کتابخانه‌ای در حد متوسط در بین دانشجویان، یافته‌ی حائز اهمیت است که اتخاذ راهکارهای لازم برای کاهش آن را از سوی مسوولان کتابخانه‌ها و کتابداران ایجاب می‌کند.

کلیدواژه‌ها: اضطراب کتابخانه‌ای، کتابخانه‌های دانشگاهی، دانشجویان، دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی ایران.

مقدمه

دانشجویان از کتابخانه‌های دانشگاهی در صورتی کارآمدی لازم را خواهد داشت که علاوه بر برخورداری کتابخانه از شرایط و امکانات مناسب، آرامش و امنیت ذهنی و روانی دانشجویان در استفاده از کتابخانه نیز در بیشترین حد ممکن تأمین شده باشد. امروزه روش‌ها و فرآیندهای دستیابی به اطلاعات در کتابخانه‌ها تنوع و پیچیدگی فراوانی یافته و دلایل گوناگونی مانند آشنایی ناکامل دانشجویان با شیوه‌ها و ابزارهای جدید فناوری اطلاعات، طرز تلقی فردی دانشجویان و عدم اطلاع از کمک‌های بالقوه کتابداران در دستیابی به اطلاعات، می‌تواند استفاده از کتابخانه را برای دانشجویان به تجربه‌ای ناخوشایند و توأم با اضطراب تبدیل نماید.

ابزارهای پیچیده بازیابی اطلاعات، و دگرگونی‌های حاصل از فناوری اطلاعات و ارتباطات، در عین تسهیل

نقش اساسی و جایگاه ویژه کتابخانه در دانشگاه‌های امروز، این نهاد علمی و فرهنگی را به عنوان سنگ بنای اصلی آموزش و تحقیق و توسعه مطرح می‌کند و از طرفی استفاده بهینه از کتابخانه‌های دانشگاهی عامل تعیین‌کننده‌ای است که می‌تواند بر کیفیت آموزش و پژوهش در دانشگاه‌ها به نحو شاخصی اثرگذار باشد. استفاده

^۱ - Hariri Nadjla عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد

علوم و تحقیقات تهران nadjlahariri@hotmail.com

^۲ - Nemati Lafmjani Somayeh دانشجوی کارشناسی ارشد

کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات

تهران somayeh.nemati.ketabdar@gmail.com

می‌شوند که آن‌ها را از برخورد منطقی و موثر با مسأله بازمی‌دارد (ملون^۵، ۱۹۸۸).

با توجه به تعاریفی که از اضطراب کتابخانه‌ای مطرح گردید، این احساس ناخوشایند می‌تواند به عنوان عاملی روانشناختی، در استفاده مناسب از کتابخانه تأثیر نامطلوب داشته باشد. اهمیت استفاده بهینه از کتابخانه‌ها در امر پیشبرد آموزش و پژوهش در دانشگاه‌ها، بررسی عواملی مانند اضطراب کتابخانه‌ای را که به عنوان یک ضرورت مطرح می‌کند، به رغم این که اضطراب کتابخانه‌ای در دو دهه گذشته در خارج از ایران موضوع پژوهش‌های متعددی بوده است، در ایران پژوهش‌چندانی در رابطه با اضطراب کتابخانه‌ای و موانع روانشناختی بازدارنده از استفاده صحیح کتابخانه‌ها انجام نگرفته است. این پژوهش بر آن است که اضطراب کتابخانه‌ای را در بین دانشجویان در طی مطالعه‌ای بر روی نمونه‌ای از دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی ایران مورد بررسی قرار دهد. یافته‌های این پژوهش با روشن کردن میزان و شدت و ضعف اضطراب کتابخانه‌ای در ابعاد مختلف موانع کارکنان^۶، موانع عاطفی^۷، موانع مکانیکی^۸، دانش کتابخانه‌ای^۹ و راحتی در کتابخانه^{۱۰}، زمینه‌ساز برنامه‌ریزی‌های لازم در جهت ایجاد محیط امن آموزشی و پژوهشی در کتابخانه‌های دانشگاهی باشد. بدیهی است مسوولان کتابخانه‌ها و کتابداران با آگاهی و شناخت کافی نسبت به پدیده اضطراب کتابخانه‌ای می‌توانند بیش از پیش دانشجویان را در امر استفاده از کتابخانه و غلبه بر این نوع اضطراب بازدارنده یاری رسانند.

پرسشهای اساسی

۱- میزان اضطراب کتابخانه‌ای در بین دانشجویان مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران چقدر است؟

فرآیندهای دستیابی به منابع اطلاعاتی، دشواری‌ها و پیچیدگی‌های جدیدی در زمینه استفاده از کتابخانه‌ها ایجاد کرده است. این دشواری‌ها نیز به همراه عوامل مختلف دیگر می‌تواند اثرات روانشناختی پیچیده‌ای بر دانشجویان استفاده‌کننده از کتابخانه‌های دانشگاهی داشته، و کمیت و کیفیت استفاده از کتابخانه را تحت تأثیر قرار بدهد.

کتابخانه دانشگاهی در عین حال که برای برخی از دانشجویان محل امنی برای تحقیق و مطالعه به شمار می‌رود، برای برخی دیگر منشأ ایجاد زمینه‌های اضطراب، و به گونه‌ای است که استفاده موفقیت‌آمیز آنها از کتابخانه را به نحوی مخرب تحت تأثیر قرار می‌دهد. این اضطراب اولیه در استفاده از کتابخانه، می‌تواند منشأ ایجاد اضطراب‌های بیشتری برای دانشجویان باشد و در نهایت منجر به استفاده غیر مفید آنها از کتابخانه‌های دانشگاهی شود (جیاو و آنوگبوزی^۱، ۱۹۹۷). این گونه احساسات منفی و ناخوشایند در رابطه با استفاده از کتابخانه‌های دانشگاهی از همان ابتدا به طور غیر رسمی به عنوان اضطراب کتابخانه‌ای خوانده می‌شود، اما علی‌رغم پذیرش عمومی این اصطلاح در حرفه کتابداری، تا سه دهه گذشته، تلاش چندانی برای مطالعه دقیق و سنجش آن صورت نگرفته بود. «ملون»^۲ اولین شخصی بود که مفهوم اضطراب کتابخانه‌ای را در سال ۱۹۸۶ به صورت نظریه‌ای رسمی مطرح کرد و با اجرای یک پژوهش کیفی در طی دو سال افکار و احساسات نمونه‌ای از دانشجویان را در رابطه با استفاده از کتابخانه مورد مطالعه قرار داد. نتیجه پژوهش او منجر به تحقق نظریه اضطراب کتابخانه‌ای شد (باستیک^۳، ۱۹۹۲). اضطراب کتابخانه‌ای احساسی عمومی از تنش و ترس است که توسط دانشجویان در هنگام استفاده واقعی و یا زمانی که قصد استفاده از کتابخانه‌های دانشگاهی را دارند، تجربه می‌شود (برانان^۴، ۲۰۰۳). به گفته ملون، دانشجویان مبتلا به اضطراب کتابخانه‌ای، در گردآوری اطلاعات مورد نیاز خود در تحقیقات کتابخانه‌ای دچار چنان اضطرابی

⁵ Mellon

⁶ barriers with staff

⁷ Affective barriers

⁸ Mechanical barriers

⁹ knowledge of the library

¹⁰ Comfort with the library

¹ Jiao and Onwuegbuzie

² Mellon

³ Bostick

⁴ Brannan

سطوح اضطراب کتابخانه‌ای: منظور از سطوح اضطراب در این پژوهش، پنج سطح فرضی است که با توجه به میانگین و انحراف معیار اضطراب کتابخانه‌ای تعیین شده است. پنج سطح اضطراب و نحوه محاسبه آن‌ها به شرح زیر است:

سطح اضطراب بسیار کم = میانگین منهای ۲ برابر انحراف معیار و کمتر از آن؛

سطح اضطراب کم = میانگین منهای ۲ برابر انحراف معیار و میانگین منهای انحراف معیار؛

سطح اضطراب متوسط = میانگین منهای انحراف معیار و میانگین به علاوه انحراف معیار؛

سطح اضطراب شدید = میانگین به علاوه انحراف معیار و میانگین به علاوه ۲ برابر انحراف معیار؛

سطح اضطراب بسیار شدید = میانگین به علاوه ۲ برابر انحراف معیار و بیشتر از آن؛

حد متوسط سطح اضطراب بسیار کم = ۳۹؛

حد متوسط سطح اضطراب کم = ۷۸؛

حد متوسط سطح اضطراب متوسط = ۱۱۷؛

حد متوسط سطح اضطراب شدید = ۱۵۶؛

حد متوسط سطح اضطراب بسیار شدید = ۱۹۵؛

معیارهای فرعی^۲ اضطراب کتابخانه‌ای: مقیاس اضطراب کتابخانه‌ای باستیک از ۵ معیار فرعی شامل موانع کارکنان، دانش کتابخانه‌ای، موانع عاطفی، راحتی در کتابخانه و موانع مکانیکی تشکیل شده است.

پیشینه پژوهش

هر چند که اضطراب کتابخانه‌ای به عنوان یک مفهوم از سال ۱۹۷۲ مطرح بوده است، به عقیده بسیاری از متخصصان میزان تحقیق انجام گرفته در این زمینه، کافی نیست (جیانو و آنوگیوزی، ۱۹۹۷). اضطراب کتابخانه‌ای به ویژه در ایران هنوز ناشناخته است و به رغم اهمیتی که این پدیده در استفاده کارآمد از کتابخانه و موفقیت‌های تحصیلی دانشجویان دارد، هنوز بررسی آن مورد توجه قرار نگرفته است و به دلیل عدم وجود پیشینه داخلی در این رابطه، تنها پژوهشی که در این زمینه در ایران اجرا شده، ذکر می‌شود.

۲- میزان اضطراب کتابخانه‌ای در بین دانشجویان مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب معیارهای فرعی اضطراب کتابخانه‌ای چقدر است؟

۳- میزان اضطراب کتابخانه‌ای در بین دانشجویان مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب جنسیت چقدر است؟

۴- میزان اضطراب کتابخانه‌ای در بین دانشجویان مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب پایه تحصیلی چقدر است؟

فرضیه‌های پژوهش

۱- میانگین اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب مقطع تحصیلی (کارشناسی و کارشناسی ارشد) دارای تفاوت معنی‌داری است.

۲- میانگین اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب پایه‌های تحصیلی دارای تفاوت معنی‌داری است

۳- میانگین اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب جنسیت دارای تفاوت معنی‌داری است.

تعاریف مفهومی و عملیاتی

اضطراب کتابخانه‌ای: احساس ناخوشایند و حالتی مهیج است که در مکان کتابخانه تجربه می‌شود و دارای اثرات رفتاری، روانشناختی، عاطفی و شناختی است (جیانو و آنوگیوزی^۱، ۱۹۹۶).

در این پژوهش اضطراب کتابخانه‌ای عبارت از نمره‌ای است که دانشجویان از مقیاس اضطراب کتابخانه‌ای کسب می‌کنند.

² subscale

¹ Jiao and Onwuegbuzie

«جیاتو»، و «آنوگیوزی» (۱۹۹۷) در طی پژوهشی پدیده اضطراب کتابخانه‌ای را یک پدیده رایج در میان دانشجویان دانشگاه‌های آمریکا عنوان کردند. پژوهش بر روی جامعه‌ای به تعداد ۵۲۲ نفر از دانشجویان انجام شد. پژوهشگران به این نتیجه رسیدند که در عمل با وجود نیاز تمامی دانشجویان دانشگاه به استفاده از کتابخانه، متاسفانه بسیاری از دانشجویان به این دلیل که در هنگام استفاده از کتابخانه دچار اضطراب می‌شوند، تمایلی به استفاده از کتابخانه‌ها ندارند و با مشکلات متعددی که ناشی از اضطراب است در کتابخانه روبرو می‌شوند. بر اساس سایر یافته‌ها، دانشجویان مضطرب کتابخانه‌ای وقتی به دنبال یافتن کتاب هستند، در بیشتر مواقع دستورالعمل‌ها را درست متوجه نمی‌شوند و یا نقشه‌ها را درست نمی‌خوانند، از کتابداران هم کمک نمی‌خواهند و معمولاً به علت یاس از نتیجه تحقیق آن را نیمه‌کاره می‌گذارند. اینگونه رفتار در دانشجویان مضطرب آنها را ناچار می‌کند که از تحقیق کتابخانه‌ای دست بردارند و یا موجب کاهش انگیزه آنها در استفاده از کتابخانه می‌شود. این امر به نوبه خود بر کیفیت تحقیق مورد نظر دانشجویان اثر می‌گذارد.

نقش عادات مطالعه در بروز اضطراب کتابخانه‌ای موضوع پژوهش دیگری بود که توسط «جیاتو» و «آنوگیوزی» انجام گرفت. هدف از انجام این پژوهش شناسایی نقاط قوت و ضعف مهارت‌های مطالعه دانشجویان در مقطع کارشناسی ارشد و همچنین بررسی رابطه میان این مهارت‌ها و اضطراب کتابخانه‌ای بود. برای سنجش متغیرهای مورد بررسی و رابطه این متغیرها با اضطراب کتابخانه‌ای از دو ابزار «مقیاس اضطراب کتابخانه-ای باستیک» و «سیاهه عادات مطالعه» (SHI)^۴ استفاده شده است. تحلیل‌های پژوهش وجود رابطه معنی‌دار بین نمرات سیاهه عادات مطالعه (SHI) و مجموع نمرات مقیاس اضطراب کتابخانه‌ای را مورد تأیید قرار داد. به این ترتیب که در مورد دانشجویانی که نمرات بالا در سیاهه عادات مطالعه کسب کرده بودند، سطوح پایینی از اضطراب کتابخانه‌ای مشاهده گردید. یافته‌ها همچنین نشان داد که فقر مهارت‌های مطالعه به ویژه در مناطقی که فرایند یادگیری به طور معمول در کتابخانه انجام می‌گیرد،

"خدیدی" و دیگران (۱۳۸۶) اضطراب کتابخانه‌ای و اضطراب در استفاده از منابع الکترونیکی را در دانشجویان دانشگاه اصفهان مورد سنجش قرار دادند. ابزار گردآوری اطلاعات، مقیاس اضطراب کتابخانه‌ای باستیک بود. یافته‌ها نشان داد که میزان آشنایی دانشجویان دانشگاه با منابع الکترونیک و کاربرد رایانه پایین‌تر از حد مقیاس، اما میزان اضطراب کتابخانه‌ای و منابع الکترونیک در حد متوسط است. رابطه متغیرهایی مانند نظام مخزن کتابخانه، ویژگی‌های جمعیت شناختی (مانند سن، جنسیت، پایه تحصیلی) و آشنایی قبلی با رایانه در رابطه با اضطراب کتابخانه‌ای بررسی گردید که نشانگر وجود روابط معنی‌دار بود.

چنان که پیشتر اشاره شد، در خارج از کشور پژوهش‌های متعددی در مورد اضطراب کتابخانه‌ای انجام شده است که به مواردی از این پژوهش‌ها به طور مختصر اشاره می‌شود. «میچ» و «بروک»^۱ (۱۹۹۵) اضطراب کتابخانه‌ای و ویژگی‌های روانشناختی عمومی پدیده اضطراب را در یک نمونه ۱۵۳ نفری از دانشجویان در ایالات متحده مورد بررسی و مقایسه قرار دادند. برای سنجش میزان اضطراب کتابخانه‌ای و رابطه این پدیده با ویژگی‌های روانشناختی عمومی اضطراب از دو ابزار «مقیاس اضطراب کتابخانه‌ای» (LAS)^۲ و «فهرست اضطراب در حالات شخصیتی اسپیل برگر» (STAL)^۳ استفاده گردید. نتایج نشان داد که هیچگونه تفاوتی در بین این دانشجویان از نظر ویژگی‌های روانشناختی عمومی اضطراب وجود ندارد، اما از نظر سطوح اضطراب کتابخانه‌ای در دانشجویان مذکور تفاوت‌های آشکاری دیده می‌شود. همچنین یافته‌ها نشان دهنده سطوح اضطراب بالا در دانشجویان جدیدالورود بود. بر اساس یافته‌ها این دانشجویان اعتماد به نفس پایینی نسبت به توانایی‌های خود در استفاده از کتابخانه دارند و مهارت‌های کتابخانه‌ای خود را بسیار پایین‌تر از دانشجویان سال‌های بالاتر ارزیابی می‌کنند. یافته‌ها همچنین نشان داد که دو متغیر جنسیت و بسامد استفاده از کتابخانه عوامل موثری در بروز اضطراب کتابخانه‌ای نمی‌باشند.

¹ Mech & Brook

² Library Anxiety Scale

³ Spielberges State Trait Anxiety Inventory

⁴ Study Habits Inventory

رابطه آن با سطوح اضطراب کتابخانه‌ای را مورد سنجش قرار دادند. در این پژوهش نمرات آزمون سواد اطلاعاتی (ILT)^۵ و مقیاس اضطراب کتابخانه‌ای باستیک برای درک رابطه بین این دو متغیر مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج پژوهش، همبستگی منفی ضعیفی بین نمرات اضطراب کتابخانه‌ای و نمرات آزمون سواد اطلاعاتی نشان داد. به این معنی که افزایش سواد اطلاعاتی با کاهش سطوح اضطراب کتابخانه‌ای همراه بود. تحلیل نتایج نظر سنجی در مورد نحوه عرضه آموزش کتابشناختی حاکی از این بود که آموزش کتابشناختی سنتی برای دانشجویان ناواردی که احساس می‌کنند به این گونه آموزش‌ها نیاز دارند، مناسب نیست.

جامعه پژوهش

جامعه پژوهش شامل کلیه دانشجویان دوره‌های روزانه مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد مشغول به تحصیل در دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران در نیمسال دوم سال تحصیلی ۱۳۸۷-۱۳۸۸ است. تعداد کل این دانشجویان ۵۰۶ نفر است که با استفاده از روش تصادفی طبقه‌ای غیر نسبی، نمونه‌ای به تعداد ۲۱۱ نفر برای اجرای پژوهش انتخاب گردید.

روش پژوهش و ابزار گردآوری اطلاعات

روش پژوهش پیمایشی تحلیلی و ابزار گردآوری اطلاعات، مقیاس اضطراب کتابخانه‌ای باستیک (LAS) است. نسخه اصلی این مقیاس در ۴۳ گویه، با استفاده از طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت در ارتباط با پنج مقیاس فرعی اضطراب کتابخانه‌ای (موانع کارکنان، موانع عاطفی، موانع مکانیکی، دانش کتابخانه‌ای و راحتی در کتابخانه) توسط باستیک طراحی، و پایایی آن با آلفای کرونباخ ۰/۸۰ تأیید شده است (عمران و ابراهیم، ۲۰۰۱). جهت سنجش روایی نسخه بومی شده مقیاس، ابتدا مطالعه‌ای مقدماتی انجام گرفت و تعداد ۳۰ پرسشنامه بین افراد جامعه به منظور تعیین واریانس توزیع شد و پس از جمع‌آوری و انجام تحلیل‌های مربوطه، پایایی پرسشنامه با توجه به فرمول آلفای کرونباخ ۰/۸۴ مورد تأیید قرار گرفت.

سطوح اضطراب کتابخانه‌ای را افزایش می‌دهد. افزایش اضطراب کتابخانه‌ای نیز به نوبه خود منجر به افزایش عادات نادرست مطالعه می‌گردد. وجود ارتباط مستقیم بین سطوح اضطراب کتابخانه‌ای و مهارت‌های مطالعه سبب می‌شود که فقر عادات مطالعه موجب افزایش سطوح اضطراب کتابخانه‌ای و در ادامه آن افزایش سطوح اضطراب کتابخانه‌ای، سبب افزایش عادات نادرست مطالعه گردد و این روند همچنان ادامه می‌یابد تا هم بسامد و عادات نامناسب مطالعه و هم سطوح اضطراب کتابخانه‌ای به بالاترین حد خود برسد (جیانو و آنوگیزی، ۲۰۰۰).

«عمران» و «ابراهیم»^۱ (۲۰۰۱) ماهیت ارتباط بین اضطراب کتابخانه‌ای و اضطراب اینترنتی^۲ را مورد مطالعه قرار دادند. این پژوهش رابطه متغیرهای سن، جنسیت، سال تحصیلی، رشته تحصیلی، معدل نمرات دانشجویان و تعداد واحدهای گذرانده شده در آموزش کتابخانه‌ای را با بروز اضطراب کتابخانه‌ای و اضطراب اینترنتی بررسی نمودند. نتایج حاکی از وجود اضطراب کتابخانه‌ای و اضطراب اینترنتی در بین جامعه مورد بررسی بود. بسامد استفاده از کتابخانه و رشته تحصیلی هم رابطه معنی‌داری با بروز اضطراب اینترنتی داشت. بر اساس یافته‌ها همچنین تفاوت معنی‌داری از سطوح اضطراب کتابخانه‌ای و اضطراب اینترنتی در دانشجویان آمریکایی و دانشجویان از کشورهای دیگر مشاهده گردید.

اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان در کویت نیز توسط انور^۳ و دیگران (۲۰۰۴) با استفاده از مقیاس سنجش اضطراب کتابخانه‌ای باستیک مورد بررسی قرار گرفت. این پژوهش سطح متوسط اضطراب را در میان دانشجویان کویتی گزارش می‌کند. بر اساس یافته‌ها بیش از ۷۲ درصد از دانشجویان در حد متوسط دچار اضطراب کتابخانه‌ای بودند. یافته‌های حاصل از این پژوهش همچنین نشان داد که جنسیت و استفاده از کتابخانه‌های آموزشی رابطه معنی‌داری با اضطراب کتابخانه‌ای در بین دانشجویان ندارد.

«گروس» و «لاتام»^۴ (۲۰۰۷) مهارت‌های سواد اطلاعاتی و خودارزیابی دانشجویان از این مهارت‌ها و

¹ Omran & Ibraheem

² internet anxiety

³ Anwar

⁴ Gross & Latham

⁵ Information Literacy Test

⁶ Omran and Ibraheem

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

آماري مورد استفاده در پژوهش شامل آزمون t مستقل، آزمون کی دو و آنالیز واریانس می باشد.

یافته های پژوهش

از تعداد کل نمونه پژوهش (۲۱۱ نفر از دانشجویان زن و مرد دوره های روزانه مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران)، تمامی دانشجویان به پرسشنامه ها پاسخ داده اند و نرخ پاسخگویی ۱۰۰٪ است.

پاسخ به پرسش های اساسی

پرسش اساسی ۱. میزان اضطراب کتابخانه ای در بین دانشجویان مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران چقدر است؟

جدول ۱. شاخص های میانگین و انحراف معیار اضطراب کتابخانه ای دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران

مقطع تحصیلی	کارشناسی	کارشناسی ارشد	کل
میزان اضطراب کتابخانه ای	۱۶۲	۴۹	۲۱۱
میانگین	۱۰۳/۳۷	۱۰۵/۷۷	۱۰۳/۹۹
انحراف معیار	۱۵/۹۲	۲۱/۳۴	۱۷/۴۲

اضطراب کتابخانه ای دانشجویان مورد بررسی در سطح متوسط است. جدول ۱ همچنین نشان می دهد که میانگین اضطراب کتابخانه ای دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد بیشتر از دانشجویان مقطع کارشناسی است.

همانطور که در جدول ۱ مشاهده می شود میانگین اضطراب کتابخانه ای دانشجویان مورد بررسی در این پژوهش ۱۰۳/۹۹ است. با در نظر گرفتن سطح اضطراب متوسط در این پژوهش (از ۸۶/۵۷ تا ۱۲۱/۴۱، و حد وسط این طیف یعنی ۱۱۷)، ملاحظه می شود که میانگین

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد سطوح اضطراب کتابخانه ای دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات

بهداشتی درمانی ایران

سطح اضطراب	کارشناسی		کارشناسی ارشد		کل	
	فرد	درصد	فرد	درصد	فرد	درصد
اضطراب بسیار کم	۳	۲/۱	۲	۴/۱	۵	۲/۶
اضطراب کم	۱۵	۱۰/۴	۸	۱۶/۳	۲۳	۱۱/۹
اضطراب متوسط	۱۰۶	۷۳/۶	۲۶	۵۳/۱	۱۳۲	۶۸/۴
اضطراب زیاد	۱۷	۱۱/۸	۱۱	۲۲/۴	۲۸	۱۴/۵
اضطراب بسیار زیاد	۳	۲/۱	۲	۴/۱	۵	۲/۶
جمع	۱۴۴	۱۰۰	۴۹	۱۰۰	۱۹۳	۱۰۰

پرسش اساسی ۲. میزان اضطراب کتابخانه‌ای در بین دانشجویان مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب مقیاس‌های فرعی اضطراب کتابخانه‌ای چقدر است؟

در جدول ۲ مشاهده می‌شود که بیشترین تعداد دانشجویان مورد بررسی به تفکیک مقطع تحصیلی دارای سطح اضطراب کتابخانه‌ای متوسط هستند. بیشترین فراوانی (۶۸/۴٪) در سطوح اضطراب کتابخانه‌ای متوسط مشاهده می‌شود. کمترین فراوانی به سطح اضطراب کتابخانه‌ای بسیار کم (۲/۶٪) و سطح اضطراب کتابخانه‌ای بسیار شدید (۲/۶٪) مربوط می‌شود.

جدول ۳. شاخص‌های میانگین و انحراف معیار اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب مقیاس‌های فرعی اضطراب کتابخانه‌ای

مقطع تحصیلی	کارشناسی		کارشناسی ارشد		میانگین	انحراف معیار
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار		
مقطع تحصیلی	۹/۵۵	۴۰/۵۶	۱۱/۸۳	۴۱/۶۰	۸/۷۷	۴۰/۲۵
مقطع تحصیلی	۶/۴۹	۳۲/۹۹	۷/۹۴	۳۴/۲۵	۵/۹۶	۳۲/۶۰
مقطع تحصیلی	۳/۰۱	۱۸/۴۵	۳/۰۲	۱۸/۶۶	۳/۰۱	۱۸/۳۹
مقطع تحصیلی	۲/۵۷	۸/۶۸	۲/۹۱	۸/۰۶	۲/۴۴	۸/۸۷
مقطع تحصیلی	۱/۲۰	۳/۱۲	۱/۱۱	۳/۱۸	۱/۲۳	۳/۱۱

سطح اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان مورد بررسی در کلیه مقیاس‌های فرعی، در سطح متوسط می‌باشد. با توجه به داده‌های جدول، سطح اضطراب در چهار مقیاس موانع کارکنان، موانع عاطفی، راحتی در کتابخانه و دانش کتابخانه‌ای در طیف پایین حد متوسط و در مقیاس فرعی موانع مکانیکی در طیف بالای حد متوسط قرار دارد.

جدول ۳ نشان می‌دهد که میانگین اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان کارشناسی ارشد در مقیاس‌های فرعی موانع کارکنان، موانع عاطفی، راحتی در کتابخانه و موانع مکانیکی بیشتر از دانشجویان کارشناسی است. با توجه به اینکه میانگین اضطراب کتابخانه‌ای در سطح متوسط در مقیاس فرعی موانع کارکنان ۳۱/۰۱ - ۵۰/۱۱، موانع عاطفی ۲۶/۵ - ۳۹/۴۸، راحتی در کتابخانه ۱۵/۴۴ - ۲۱/۴۶، دانش کتابخانه‌ای ۶/۱۱ - ۱۱/۲۵ و موانع مکانیکی ۱/۹۲ - ۴/۳۲ و حد وسط این سطوح به ترتیب ۴۵، ۳۶، ۲۱، ۱۲، ۳ است، بر اساس داده‌های جدول ۳

پرسش اساسی ۳. میزان اضطراب کتابخانه‌ای در بین دانشجویان مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب جنسیت چقدر است؟

جدول ۴. شاخص‌های میانگین و انحراف معیار اضطراب کتابخانه‌ای و مقیاس‌های فرعی آن در دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب جنسیت

مقطع تحصیلی	مردان		زنان		میانگین	انحراف معیار
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار		
مقطع تحصیلی	۹/۶۴	۴۲/۳	۹۱	۹/۳۱	۳۹/۲۴	۱۲۰
مقطع تحصیلی	۶/۵۱	۳۲/۳۰	۹۱	۶/۵۰	۳۲/۷۵	۱۲۰

۳/۱۵	۱۸/۸۵	۹۱	۲/۸۷	۱۸/۱۴	۱۲۰	راحتی در کتابخانه
۲/۸۲	۸/۶۵	۹۱	۲/۳۷	۸/۷	۱۲۰	دانش کتابخانه‌ای
۱/۲۱	۲/۲۴	۸۱	۱/۱۸	۳/۰۴	۱۱۲	موانع مکانیکی
۱۸/۱	۱۰۶/۳۱	۹۱	۱۶/۸	۱۰۲/۳۰	۲۱۱	اضطراب کتابخانه‌ای

چنان که در جدول ۴ مشاهده می شود میانگین اضطراب کتابخانه ای در مردان (۱۰۶/۳۱) بیشتر از زنان (۱۰۲/۳۰) است. میانگین اضطراب کتابخانه ای دانشجویان مرد در چهار مقیاس فرعی موانع کارکنان، موانع عاطفی، راحتی در کتابخانه و موانع مکانیکی بیشتر از دانشجویان زن می باشد. اضطراب کتابخانه‌ای زنان تنها در مقیاس فرعی دانش کتابخانه ای (۸/۷) بیشتر از مردان (۸/۶) است. با توجه به اینکه میانگین اضطراب کتابخانه ای در سطح متوسط در مقیاس های فرعی موانع کارکنان ۳۱/۰۱

چنان که در جدول ۴ مشاهده می شود میانگین اضطراب کتابخانه ای در مردان (۱۰۶/۳۱) بیشتر از زنان (۱۰۲/۳۰) است. میانگین اضطراب کتابخانه ای دانشجویان مرد در چهار مقیاس فرعی موانع کارکنان، موانع عاطفی، راحتی در کتابخانه و موانع مکانیکی بیشتر از دانشجویان زن می باشد. اضطراب کتابخانه‌ای زنان تنها در مقیاس فرعی دانش کتابخانه ای (۸/۷) بیشتر از مردان (۸/۶) است. با توجه به اینکه میانگین اضطراب کتابخانه ای در سطح متوسط در مقیاس های فرعی موانع کارکنان ۳۱/۰۱

جدول ۵. توزیع فراوانی و درصد سطوح اضطراب کتابخانه ای دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات

بهداشتی درمانی ایران بر حسب جنسیت

سطوح	مرد		زن		کل	فراوانی
	ف	ص	ف	ص		
اضطراب بسیار کم	۲	۲/۵	۳	۲/۷	۵	۲/۶
اضطراب کم	۱۱	۱۳/۶	۱۲	۱۰/۷	۲۳	۱۱/۹
اضطراب متوسط	۵۰	۶۱/۷	۸۲	۷۳/۲	۱۳۲	۶۸/۴
اضطراب شدید	۱۵	۱۸/۵	۱۳	۱۱/۶	۲۸	۱۴/۵
اضطراب بسیار شدید	۳	۳/۷	۲	۱/۸	۵	۲/۶
مجموع	۸۱	۱۰۰	۱۱۲	۱۰۰	۱۹۳	۱۰۰

پرسش اساسی ۴. میزان اضطراب کتابخانه ای در بین دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب پایه تحصیلی چقدر است؟

جدول ۵ فراوانی سطوح اضطراب در دانشجویان زن و مرد را نشان می دهد. چنان که مشاهده می شود بالاترین فراوانی در زنان (۷۳/۲٪) و مردان (۶۱/۷٪)، به سطح متوسط اضطراب کتابخانه‌ای تعلق دارد. و در مجموع زنان نسبت به مردان از سطح پایین تری از اضطراب برخوردار هستند.

جدول ۶. شاخص های میانگین و انحراف مقیاس اضطراب کتابخانه ای دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و

خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب پایه تحصیلی

انحراف معیار	میانگین	فراوانی	اضطراب کتابخانه ای بر پایه های تحصیلی
۲۰/۷۱	۱۰۱/۶۵	۵۵	سال اول
۱۸/۵۸	۱۰۴/۸۷	۶۴	سال دوم
۱۰/۹۵	۱۰۴/۴۸	۳۵	سال سوم
۱۵/۲۷	۱۰۵/۳۷	۳۹	سال چهارم

جدول ۶ نشان می‌دهد که میانگین اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان سال چهارم (۱۰۵/۳۷) از دیگر پایه‌های تحصیلی بالاتر است و این در صورتی است که

جدول ۷. توزیع فراوانی و درصد سطوح اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب پایه تحصیلی

سطح اضطراب	دانشجویان							
	سال اول		سال دوم		سال سوم		سال چهارم	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
بسیار کم	۲	۳/۶	۲	۳/۱	۰	۰	۱	۲/۶
کم	۱۲	۲۱/۸	۸	۱۲/۵	۲	۵/۷	۱	۲/۶
متوسط	۳۱	۵۶/۴	۴۰	۶۲/۵	۳۰	۸۵/۷	۳۱	۷۹/۵
زیاد	۸	۱۴/۵	۱۲	۱۸/۸	۳	۸/۶	۵	۱۲/۸
بسیار زیاد	۲	۳/۶	۲	۳/۱	۰	۰	۱	۲/۶

پس از پاسخگویی به پرسش‌های اساسی، بر اساس نتایج حاصله فرضیه‌ها به شرح زیر مورد بررسی قرار می‌گیرند:

فرضیه اول. میانگین اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب مقطع تحصیلی (کارشناسی و کارشناسی ارشد) دارای تفاوت معنی‌داری است.

در جدول ۷ توزیع فراوانی سطوح اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان بر حسب پایه تحصیلی مشاهده می‌شود. بالاترین فراوانی در مجموع در سطح متوسط اضطراب در دانشجویان سال سوم مشاهده می‌گردد. این فراوانی برابر ۴۰ معادل ۶۲/۵٪ است.

آزمون فرضیه‌های پژوهش

جدول ۸. مقایسه میانگین و انحراف معیار اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب مقطع تحصیلی

مقطع تحصیلی	میانگین	انحراف معیار	تفاوت معنی‌داری
کارشناسی	۴۰/۲۵	۸/۷۷	-۰/۷۴۲
	۴۱/۶۰	۱۱/۸۳	
کارشناسی ارشد	۳۲/۶۰	۵/۹۶	-۱/۳۴۶
	۳۴/۲۵	۷/۹۴	
کارشناسی	۱۸/۳۹	۳/۰۱	-۰/۵۵۱
	۱۸/۶۶	۳/۰۲	
کارشناسی ارشد	۸/۸۷	۲/۴۴	۱/۹۵
	۸/۰۶	۲/۹۱	
کارشناسی	۳/۱۱	۱/۲۳	۰/۳۶۴
	۳/۱۸	۱/۱۱	
کارشناسی	۱۰۳/۳۷	۱۵/۹۲	-۰/۷۲۱
	۱۰۵/۷۷	۲۱/۳۴	

نتایج آزمون t در هر یک از مقیاس های فرعی اضطراب کتابخانه ای نیز نشان می دهد که تفاوت معناداری در مقیاس های فرعی اضطراب کتابخانه ای در بین این دو مقطع تحصیلی وجود ندارد.

فرضیه دوم. میانگین اضطراب کتابخانه ای دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب پایه های تحصیلی دارای تفاوت معنی داری است.

میانگین اضطراب کتابخانه ای دانشجویان کارشناسی ارشد (۱۰۵/۷۷) بالاتر از دانشجویان مقطع کارشناسی (۱۰۳/۳۷) است. ولی با توجه به نتایج آزمون t چنان که در جدول مشاهده می شود، میانگین اضطراب کتابخانه ای دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب مقطع تحصیلی (کارشناسی و کارشناسی ارشد) دارای تفاوت معناداری نیست ($P-Value > 0.05$) و فرضیه اول پژوهش رد می شود.

جدول ۹. شاخص های میانگین و انحراف معیار اضطراب کتابخانه ای دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب پایه های تحصیلی

انحراف معیار	میانگین	تعداد	اضطراب کتابخانه ای
۲۰/۷۱	۱۰۱/۶۵	۵۵	پایه های تحصیلی سال اول
۱۸/۵۸	۱۰۴/۸۷	۶۴	سال دوم
۱۰/۹۵	۱۰۴/۴۸	۳۵	سال سوم
۱۵/۳۷	۱۰۵/۳۷	۳۹	سال چهارم
۱۷/۴۲	۱۰۳/۹۸	۱۹۳	مجموع

جدول ۱۰. نتایج آنالیز واریانس در مورد مقایسه اضطراب کتابخانه ای دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب پایه های تحصیلی

سطح معنی داری	امپار F
0/702	0/472

فرضیه سوم. میانگین اضطراب کتابخانه ای دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب جنسیت دارای تفاوت معنی داری است.

مقایسه اضطراب کتابخانه ای در پایه های مختلف تحصیلی با استفاده از آنالیز واریانس نشان داد که اضطراب کتابخانه ای دانشجویان در سالهای مختلف تحصیلی تفاوت معنی داری ندارد ($P-Value > 0.05$) و با توجه به نتایج آزمون، فرضیه دوم پژوهش رد می شود.

جدول ۱۱. مقایسه اضطراب کتابخانه ای دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران بر حسب جنسیت

میانگین	انحراف معیار	تعداد	اضطراب کتابخانه ای	جنسیت
۲۰۹	۹/۳۱	۳۹/۲۴	۲۰۹	زن
	۹/۶۴	۴۲/۳۰		مرد
۲۰۹	۶/۵۰	۳۲/۷۵	۲۰۹	زن

			۶/۵۱	۳۳/۳۰	مرد	راحتی در کتابخانه
۰/۰۹	۲۰۹	-۱/۷۰۶	۲/۸۷	۱۸/۱۴	زن	
			۳/۱۵	۱۸/۸۵	مرد	دانش کتابخانه‌ای
۰/۸۸	۲۰۹	۰/۱۴۴	۲/۳۷	۸/۷۱	زن	
			۲/۸۲	۸/۶۵	مرد	موانع مکانیکی
۰/۲۵	۱۹۱	-۱/۱۵۴	۱/۱۸	۳/۰۴	زن	
			۱/۲۱	۳/۲۴	مرد	اضطراب کتابخانه‌ای
۰/۱۱	۱۹۱	-۱/۵۸۴	۱۶/۸	۱۰۲/۳	زن	
			۱۸/۱	۱۰۶/۳	مرد	

در برخی کشورهای دیگر نیز نتایج تقریباً مشابه با پژوهش حاضر است. پژوهش جیانو و آنوگیزی در سال ۱۹۹۷ نیز نشان داد که استفاده از تجهیزات کتابخانه ای برای بعضی از دانشجویان اضطراب زیادی به بار می آورد. همین پژوهشگران در سال ۱۹۹۹ و ۲۰۰۱ نیز طی پژوهش های جداگانه ای، موانع مکانیکی را به عنوان عامل بروز سطوح بالای اضطراب کتابخانه ای شناسایی کردند (جیانو و آنوگیزی، ۲۰۰۱؛ ۱۹۹۷؛ ۱۹۹۹)

به نظر می رسد بروز اضطراب ناشی از موانع مکانیکی، پیامد کاربرد فناوری های پیچیده اطلاعات و ارتباطات در کتابخانه ها باشد. می توان تصور کرد که عدم تسلط به ابزارهای فناوری برای دانشجویانی که آموزش کافی برای استفاده از این ابزارها را دریافت نمی کنند، موجب ایجاد تنش و اضطراب می شود که البته این نیز به نوبه خود می تواند اثرات نامطلوبی در استفاده بهینه از کتابخانه داشته باشد. این یافته ها در مورد اضطراب ناشی از موانع مکانیکی، اشاراتی ضمنی به مباحث بنیادی ای مانند آموزش استفاده از کتابخانه و برنامه های سواد اطلاعاتی و رایانه ای دارد. مادامی که کتابخانه های دانشگاهی اقدامات راهبردی و برنامه ریزی شده ای در در زمینه آموزش سواد اطلاعاتی نداشته باشند، بروز اضطراب در رابطه با امکانات جدید کتابخانه ها امری اجتناب ناپذیر است.

مشاهده وجود اضطراب متوسط در مقیاس فرعی موانع کارکنان نیز در این پژوهش نکته قابل تأملی است. باتوجه به اینکه در اکثر پژوهش های مربوط به اضطراب کتابخانه ای در کشورهای دیگر، موانع کارکنان در ردیف سطوح پایین اضطراب جای دارد، اضطراب متوسط در این زمینه، یافته ای است که تفسیر های متفاوتی را مطرح می کند.

با توجه به داده های مندرج در جدول ۱۱ میانگین اضطراب کتابخانه ای در دانشجویان مرد (۱۰۶/۳۱) بالاتر از دانشجویان زن (۱۰۶/۳۱) است اما نتایج آزمون t حاکی از آن است که این تفاوت معنی دار نیست. ($P\text{-Value} > 0.05$) و به این ترتیب فرضیه سوم پژوهش نیز رد می شود. بر اساس نتایج آزمون t تنها در مقیاس فرعی موانع کارکنان بین دانشجویان زن و مرد، از نظر آماری تفاوت معناداری وجود دارد و مردان به نحو معنی داری بیش از زنان دچار اضطراب کتابخانه ای هستند.

بحث و نتیجه گیری

یافته های پژوهش نشان داد که میزان اضطراب کتابخانه ای دانشجویان مورد بررسی، در سطح متوسط قرار دارد. این سطح از اضطراب کتابخانه ای، در دانشجویان کویتی نیز در مطالعه « انور » و دیگران (۲۰۰۴) مشاهده شده است.

در بررسی میزان اضطراب کتابخانه ای بر حسب مقیاس های فرعی، میانگین اضطراب کتابخانه ای به ترتیب در موانع کارکنان ۴۰/۵۶، موانع عاطفی ۳۲/۹۹، راحتی در کتابخانه ۱۸/۴۵، دانش کتابخانه ای ۸/۶۸ و موانع مکانیکی ۳/۱۲ بود. با توجه به این که حد متوسط اضطراب در مقیاس های فرعی یادشده می توانست به ترتیب ۴۵، ۳۶، ۲۱، ۱۲، ۳ باشد، میانگین اضطراب کتابخانه ای دانشجویان مورد مطالعه، در کلیه مقیاس های فرعی در سطح متوسط قرار دارد، با این تفاوت که در مقیاس فرعی موانع مکانیکی در طیف بالای حد متوسط قرار می گیرد. در رابطه با بالاتر بودن سطح اضطراب در مقیاس فرعی موانع مکانیکی، بررسی ها نشان می دهد که

«آنوگبوزی» (۱۹۹۷؛ ۱۹۹۶) حاکی از اضطراب کتابخانه ای بالاتر در مردان نسبت به زنان بود. برخی پژوهش های دیگر مانند «انور» و دیگران (۲۰۰۴) و «میزارچی» (۲۰۰۱) تفاوت جنسیتی در اضطراب کتابخانه ای را تأیید نکرده اند. پژوهش «گاردنر» و دیگران (۱۹۸۵) نشان داده است که بروز اضطراب رایانه ای در زنان بیشتر از مردان است.

سایر یافته های پژوهش نشان داد که در مقطع کارشناسی دانشجویان سال چهارم اضطراب بیشتری نسبت به سایر پایه های تحصیلی دارند، اما نتایج آنالیز واریانس تفاوت معنی دار در اضطراب کتابخانه ای دانشجویان بر حسب پایه تحصیلی را تأیید نکرد. وجود اضطراب بیشتر در دانشجویان سال چهارم می تواند ناشی از ضرورت استفاده بیشتر از کتابخانه جهت انجام تکالیف درسی باشد. در مقایسه پایه های تحصیلی در رابطه با اضطراب کتابخانه ای انتظار می رود که دانشجویان سالهای بالاتر با کسب تجربه بیشتر در استفاده از کتابخانه، اضطراب کم تری در این زمینه داشته باشند. اما یافته های پژوهش حاضر، چنان که اشاره شد حاکی از وجود تفاوت معنی دار نبود و این بدان معنی است که دانشجویان در تمام دوران تحصیل به یک میزان اضطراب کتابخانه ای را تجربه می کنند و این پدیده نامطلوب و بازدارنده، با افزایش پایه تحصیلی کاهش نمی یابد. بدیهی است در صورتی که دانشجویان با گذراندن دوره های آموزش کتابخانه و سواد اطلاعاتی، مهارت بیشتری در استفاده از کتابخانه کسب نمایند، انتظار می رود که با افزایش پایه تحصیلی از اضطراب کتابخانه ای دانشجویان کاسته شود.

بر اساس سایر یافته ها، اضطراب کتابخانه ای دانشجویان کارشناسی ارشد بیش از دانشجویان کارشناسی بود، اما این تفاوت نیز معنی دار نبود. معنی دار نبودن تفاوت در سطوح اضطراب کتابخانه ای در دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد نیز می تواند تأیید مجددی بر این تفسیر باشد که توانایی دانشجویان در استفاده از کتابخانه حتی در مقاطع تحصیلات تکمیلی نیز افزایش قابل ملاحظه ای نسبت به دانشجویان کارشناسی نداشته و دانشجویان احتمالاً در هیچ یک از مقاطع تحصیلی، آموزشی در زمینه مهارت های کتابخانه ای دریافت نمی کنند و آشنایی و الفت آن ها با فضای کتابخانه در

نحوه برقراری ارتباط کتابداران با دانشجویان در هنگام ارائه خدمات، میزان علاقه مندی کتابداران به کمک به مراجعین در استفاده از کتابخانه، کمبود کتابداران در بخش های شلوغ کتابخانه مانند بخش مرجع، امانت و اطلاع رسانی و عدم استفاده از کتابداران متخصص در کتابخانه ها عواملی هستند که می توانند در مورد وجود اضطراب در رابطه با کارکنان کتابخانه، به عنوان تفسیرهای محتمل مطرح شوند. بدیهی است که نحوه برخورد کتابداران در زمینه کمک به دانشجویان در دستیابی به اطلاعات، با اضطراب در بُعد موانع مکانیکی نیز ارتباطی ندارد. کتابداران با رفتار حمایتگر و برخورد مناسب حرفه ای می توانند اضطراب دانشجویان در رابطه با کاربرد ابزارهای پیچیده بازاریابی اطلاعات را کاهش دهند. عکس این قضیه نیز صادق است؛ یعنی عدم همراهی، رفتار خشک و ایجاد دافعه از سوی کتابداران، می تواند دانشجویان آسیب پذیر در این زمینه را دچار اضطراب بیشتری نموده، آن ها را از استفاده از کتابخانه نیز به کلی منصرف نماید. از آن جا که دانشجویان ناآشنا به شیوه های به کارگیری ابزارهای جدید بازاریابی اطلاعات، معمولاً جهت آشکار نشدن این عدم تسلط، تمایلی به پرسش از کتابداران ندارند، پیشقدم شدن کتابداران در کمک به دانشجویان و رفتار ملایم و حمایتگر آن ها می تواند نقش تعیین کننده ای در کنترل اضطراب کتابخانه ای دانشجویان داشته باشد.

سایر یافته های پژوهش نشان داد که میانگین اضطراب کتابخانه ای دانشجویان مرد (۱۰۶/۳۱) بیشتر از دانشجویان زن (۱۰۲/۳۰) است، اما نتایج آزمون t حاکی از این بود که این تفاوت معنی دار نیست. میانگین اضطراب کتابخانه ای دانشجویان مرد در چهار معیار فرعی موانع کارکنان، موانع عاطفی، راحتی در کتابخانه و موانع مکانیکی بیشتر از دانشجویان زن و میانگین اضطراب کتابخانه ای زنان (۸/۷) در معیار فرعی دانش کتابخانه ای بیشتر از مردان (۸/۶) است. بر اساس نتایج آزمون t تنها در معیار فرعی موانع کارکنان این تفاوت معنی دار بود و مردان نسبت به زنان در رابطه با موانع کارکنان اضطراب بیشتری داشتند. مطالعاتی که در کشورهای دیگر انجام گرفته، یافته های متفاوتی در این زمینه حاصل کرده است. برخی پژوهش ها مانند پژوهش های «جیانو» و

- Anwar Mumtaz A., Noriah M. Al-Kandari and Charlene L. Al-Qallaf (2004). Use of Bostick's Library Anxiety Scale on Undergraduate Biological Sciences Students of Kuwait University. *Library & Information Science Research*, 26 (2): 266-283.
- Brannan, Joyce A. (2003). A study of library anxiety in history physical Education Majors. Master Thesis, University of Southern Mississippi.
- Bostick, S. I. (1992). The development and validation of the library anxiety scale. M. Murfin, ed. *Research in Reference Effectiveness: Proceedings of a pre-conference Public library Association*.
- Groos, Melissa, and Don Latham (2007). Attaining Information Literacy: An Investigation of the Relationship between Skill Level, Self estimates of Skill, and Library Anxiety. *Library & Information Science Research*, 29(3) 332-353.
- Jiao, Qun G., A. J., Onwuegbuzie, and A. A. , Lichtenstein (1996). Library anxiety: Characteristics of 'at-risk' college students. *Library and Information Science Research*, 18(2): 151-163.
- Jiao, Qun G., A. J. Onwuegbuzie, and C. E. Daley (1997). Factors Associated with Library Anxiety. Annual American Educational Research Association Conference Chicago, 24-28 March .
- Jiao, Qun G., and A. J. Onwuegbuzie (1997). Antecedents of Library Anxiety. *Library Quarterly*, 67(4): 327-389.
- Jiao, Qun G., and A. J. Onwuegbuzie (1999). Identifying Library Anxiety through Students Learning Modality Preferences. *Library Quarterly*. 69(2): 202-216.
- Jiao, Qun G., and A. J. Onwuegbuzie (2001). Library Anxiety and Characteristic Strengths and Weaknesses of Graduate Students Study Habits. *Library Review*. 50(2): 73-80.
- طول سال های تحصیل تغییری در جهت افزایش نمی یابد.
- پیشنهادهای پژوهش**
- ۱- جلب توجه کتابداران به پدیده اضطراب کتابخانه ای و اهمیت آن در استفاده بهینه از خدمات کتابخانه ها؛
- ۲- برگزاری کلاسهای آشنایی با کتابخانه و دوره های آموزش سواد اطلاعاتی، فنون و راهبردهای کاوش و دستیابی به اطلاعات به صورت دوره های منظم از سوی دانشگاه ها و با همکاری فعال کتابخانه؛
- ۳- تلاش در پررنگ کردن نقش کتابخانه در فعالیت های پژوهشی دانشجویان،
- ۴- توجه ویژه به رعایت اصول اخلاق حرفه ای در رشته کتابداری، و توجه به این امر که رفتار و برخورد کتابداران با کاربران کتابخانه ها نقش تعیین کننده ای در احساس آرامش و امنیت روانی کاربران در کتابخانه داشته، استفاده آن ها از خدمات کتابخانه را تحت تأثیر قرار می دهد. توجه اهمیت رعایت اخلاق حرفه ای برای کتابداران از سوی کتابخانه های دانشگاهی با برنامه ریزی های اصولی و دقیق و آموزش شیوه های درست رفتار حرفه ای به کتابداران ضرورتی است که در کتابخانه های دانشگاهی مورد غفلت قرار گرفته است. لازم است مسوولان کتابخانه ها به این واقعیت توجه داشته باشند که ایجاد فضای امن و به دور از اضطراب برای کاربران کتابخانه، وظیفه ای حرفه ای برای کتابداران است که اهمیت آن کم تر از فعالیت های علمی- تخصصی آنان نیست. تخصص حرفه ای کتابداران زمانی به بازده مطلوب می رسد که کاربران در محیطی امن و آرام فرصت استفاده از این خدمات تخصصی را داشته باشند و این مهم تنها با پایبندی به اخلاق حرفه ای حاصل می شود که اصلی بنیادی در ارائه خدمات کتابداری است.
- منابع**
- خدیدی، شهناز، احمد شعبانی و محمد رضا عابدی (۱۳۸۶). بررسی اضطراب کتابخانه ای و اضطراب منابع الکترونیک در بین دانشجویان دانشگاه اصفهان. دو فصلنامه مطالعات تربیتی و روانشناسی، (۳): ۱۱۵-۱۲۷.

- instruction. *Library Journal*, 113(14):137-139.
- Omran, Ben and Ibraheem, Abdulaziz (2001). Library Anxiety and Internet Anxiety among Graduate Students of a Major Research University. Ph.D. Dissertation. University of Pittsburg.
- Mech, Terrence F., and Charles I. Brook (1995). Library Anxiety among College Students: An Exploratory Study. Conference Proceedings, ACRL 7th National Conference Pittsburgh, Pennsylvania, March 29 – April 1.
- Mellon, C. A.(1988). Attitudes: The forgotten dimension in library

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی